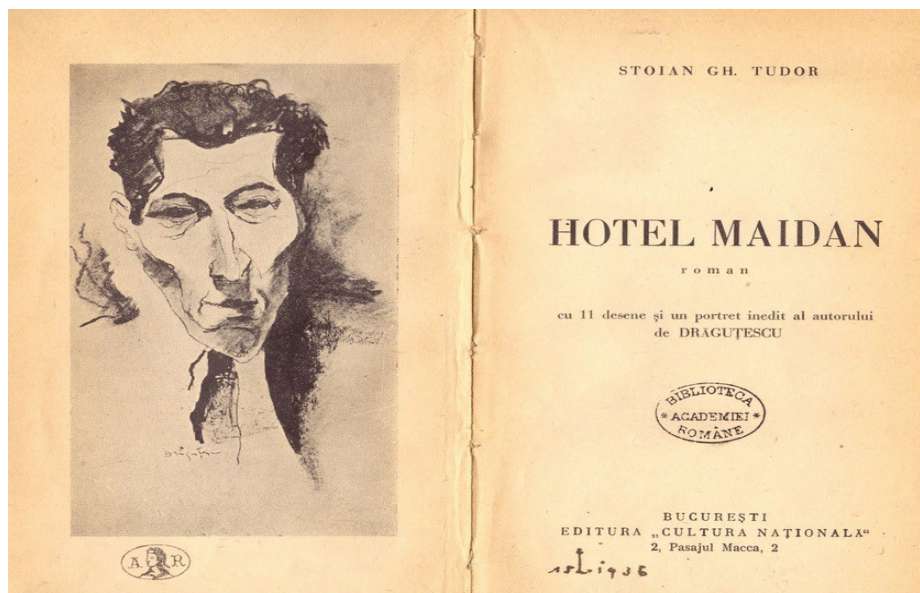

CAZUL ROMANULUI *GROAPA*
ESTE SAU NU ESTE... PLAGIAT ?
Eugen Barbu vs. Stoian Gh. Tudor

În numărul său din 11 octombrie 1990, pe fondul convulsiilor postdecembriste care nu au ocolit nici viața culturală, „România literară” publica, sub semnătura principalului ei cronicar, Nicolae Manolescu, devenit și directorul revistei, articolul *Cazul Eugen Barbu* (pag. 9). Tot în același număr, la paginile 14-15, se rememora, pentru cei mai tineri, dar și pentru cei dispuși să „uite” prea ușor, scandalul plagiatului din 1979. Se proceda apoi la o confruntare pe fragmente între textul așa-numitului cine-roman *Incognito* (vol. III) de Eugen Barbu și sursele de... inspirație – cărți ale scriitorilor sovietici Konstantin Paustovski și Mihail Kolțov, apărute anterior în traducere românească, deci cu atât mai lesne de identificat.

În cadrul cronicii sale, Nicolae Manolescu mai scria, între altele: „Obștea literară știe de mult, ca și o parte a opiniei publice, că în legătură cu câteva dintre cărțile sale [ale lui Eugen Barbu] s-a pus problema paternității. Nu e vorba doar de *Princepele*, pe[ntru] care în 1969 dl. Fănuș Neagu l-a învinuit de plagiat, într-un serial de articole din *România literară*, copios informate, sau de volumul al 3-lea din *Incognito*, care a stârnit scandalul din 1979 [...]. *Există prezumții serioase de aceeași natură și cu privire la Groapa.*” [subl. n.]. Criticul a reiterat această opinie într-una din emisiunile *Simpozion* ale anilor '90, de la TVR. Or, tocmai acest prim roman, socotit capodopera incontestabilă a, altminteri, controversatului autor, face obiectul investigației istorico-literare pe care o supunem atenției în continuare. Am regăsit-o în arhiva scriitoarei Felicia Marinca (1928-2012). Încă în viață fiind, domnia sa m-a implicat în respectivul „caz”, îndemnându-mă, nu o dată, să desăvârșesc actul de justiție literară pe care ea, din motivele atât de patetic evocate/invocate în textul pe care îl restitui mai jos

(*Preambul...*), nu-l putuse duce până la capăt (între acestea, și teama, aproape explicită, de eventuale replici... contondente).

M-am hotărât să dau publicității prezentul „dosar” după ce: am parcurs în repetate rânduri întreg materialul rămas; am căutat să mă asigur de corespondența cât mai exactă a „paralelismelor”; am reformulat și stilizat (discret) de câte ori faptul s-a impus; am păstrat însemnările olografe prezente pe dactilograme doar în măsura în care serveau scopului demonstrației; ca să pot lua urma confruntărilor întreprinse de F. M., am citit integral *Hotel Maidan* al astăzi uitatului Stoian Gh. Tudor – „roman cu 11 desene și un portret inedit al autorului de [Eugen] Drăguțescu”, apărut la Cultura Națională pe la mijlocul anilor '30 ai veacului trecut – și pasajele „incriminate” din *Groapa* lui Eugen Barbu. Similitudinile depistate de poeta-editor se vădesc suficient de frapante chiar și atunci când, indirecte fiind, nu conving sută la sută, *dar ele există și nu pot fi ignorate*.

Deoarece, mai puțin decât în romanele ulterioare ale lui Eugen Barbu, în cazul *Groapa* nu se poate vorbi propriu-zis de plagiat, ci de „preluări” și „adaptări” – lexicale, onomastice și contextuale în sens larg – a căror „inventariere” a întreprins-o însăși autoarea documentarului, prin metoda punerii „în oglindă”. A căutat să dovedească, mai presus de orice, „furtul de idei”, cu atât mai greu de dovedit din moment ce, tot potrivit domniei sale, E. B. ar fi „topit” cele 128 de pagini ale romanului *Hotel Maidan* în materia propriei cărți, care se impune, evidența obligă!, prin o cu totul altă amplitudine epică (443 de pagini, în ediția princeps). Și pentru că romanul lui E. B. poate fi oricând consultat și (re)evaluat, pe verticală, pe orizontală sau cum vor mai fi voind „stiliștii”, s-ar cuveni să-i acordăm o mică șansă la resurrecție literară și nenorocosului Stoian Gh. Tudor (decedat la Iași, în 1942, după ce fusese grav rănit într-un accident de tren).

Nenorocos în viață, în moarte, în postumitate. Autor din stirpea *boemilor* cu diplomă de la „școala vieții”, Stoian Gh. Tudor nu era totuși un ignorant: eroii săi îi menționează, cu tâlcuri „subversive” sau polemice, pe Maxim Gorki, Panait Istrati și Romain Rolland, ceea ce ne trimite instantaneu spre stânga ideologică și literară. Dincolo de sinusoidalele unui stil nu întru totul fixat, condeiul lui Stoian Gh. Tudor mustește de pitorescul acela sordid, promiscuu și maladiv grație căruia a intrat și a rămas în literatura română *mahalaua*: bucureșteană, la Radu Ionescu (*Don Juanii de București*), G. M. Zamfirescu (*Maidanul cu dragoste*) și... Eugen Barbu, bucureșteano-evreiască, la Isac Peltz (*Inimi zbuciumate*), respectiv, constănțeană, la Stoian Gh. Tudor. Povestea ticluită de el, surprinzător de modernă ca scriitură pentru un autodidact (trădat ca atare de nu puținele „delicte” morfo-sintactice pe care ai da orice să le atribui mai curând personajelor decât creatorului lor), ar fi putut rămâne o bizarerie naturalistă și... cam atât. Dar se salvează prin inventivitatea onomastică, denominativă și narativă; prin bășcălia lipsită de complexe: dramatizarea burlescă a reformelor lui Cuza (*D'ale balamucului*, p. 75-77), apologia *hoției* (subcap. *Dreptatea*, p. 103-108), referirile ironice

la politicieni interbelici („*Citește ouăle*”, p. 86-88) și chiar la „Capul țării” (p. 105-106); prin efuziunea lirică și prin retorica finalurilor de capitol, care caută să îmbrace „sensibil” și „filosofic” brutalitatea „faunei” *haute en couleurs* ce populează hotel Maidan: „Stați bine... Ați omorât un om!... Era Animănu* și tocmai de aceea nu trebuia omorât... [...]. În noaptea asta a murit un om, un om făcut după asemănarea lui D-zeu... și prin crima voastră L-ați ucis pe El... Cu fiecă om omorât moare și Dumnezeu!...”. (*Moartea câinelui turbat*).

Zbaterea întru viețuire și supraviețuire a acestor pungași ultra-periferici și abrutizați – dar mai umani, în fibra lor, decât cei desemnați prin lege să le vină de hac: polițiști, jandarmi etc. („tezismul” cărții!) – e patronată, vrând-nevrând, de același kantian cer înstelat aflat deasupra „noastră”. Atmosfera crepuscular-nocturnă se vedește și *la mahala* de o diafană, imaterială picturalitate: „...Și până și stelele de sus dedeau maidanului o mână de găteală: spintecând *golul* cu luminițe pâlپătoare, *senine*, scăldau pământul într-un crepuscul albăstrui de paradis, de nocturnitate vaporosă.” (*H. M.*, p. 10, subl. aut. – St. Gh. T.) sau: „Amurgise bine. Ascuns toată ziua în dosul norilor, soarele, înainte de a scăpăta, boia pământul cu roșeața-i catifelată, lăsând până departe, pe mare, o pată de garoafă ofilită.” (p. 16). Dar tot autorul are grijă să nu ne lăsăm momiți de poeticul peisaj și ne readuce iarăși cu picioarele pe pământ, prin sentințe enunțate parcă anume pentru a se încrusta pe retina minții noastre: „Așa-s nopțile de vară: te învață să cânti când trebuie să plângi!” (ibid.); „Bătaia era cea mai bună dovadă a realității.” (p. 27); „...pușcăria îndelungată miroase a mușegai și tămâie...” (p. 100) etc. etc.

În ultimul sfert de veac, pe Stoian Gh. Tudor și cartea sa i-am aflat menționați o singură dată, și anume în eseul lui Andrei Milca: *Romanul mahalalei*. Drumul literar de la „Don Juanii de București” la „Groapa” (*Saeculum*, Focșani, 2004, nr. 8, mart., p. 26-27).

În *Istoria literaturii...*, G. Călinescu îi face următoarea expeditivă caracterizare: „*Hotel Maidan* de Stoian Gh. Tudor voiește a zugrăvi, pe urmele lui Maxim Gorki, un cuib de vagabonzi din Constanța, însă într-un stil pungășesc prea contrafăcut și străbătut de umanități programatice.” (ed. 1941, p. 844).

Iar acum, să-i dăm cuvântul martorei acuzării! De judecat – vor judeca alții.

Th. R.

*E vorba de personajul **Pulca Animănu** – un retardat cu sufletul... curat, căzut victimă (unică!) reglării de conturi între bandele de pungași.

Preambul la stabilirea unui adevăr

În toamna anului 1967, văduva lui **Stoian Gh. Tudor** s-a prezentat la Editura pentru Literatură, însoțită de scriitorii Matei Alexandrescu, Valentin Strava și Ion Th. Ilea, și a depus textul dactilografiat al romanului *Hotel Maidan*, apărut în 1939 [pe carte nefigurând anul, datarea s-a bazat pe memoria celor care contribuiseră la publicarea ei, n. n. – Th. R.]*, la Editura „Cultura Națională” din București. În cursul amintitei vizite, Ion Th. Ilea a făcut următoarea remarcă: „Numai publicând acest roman veți constata de unde a «luat» Eugen Barbu în *Groapa*.” Ceilalți au întărit: „Așa-i.” Redactorul-șef al editurii, Mihai Șora, i-a cerut soției lui Stoian Gh. Tudor să aducă și alte manuscrise ale acestuia. Astfel, în ianuarie 1968, au mai intrat încă vreo 350 de pagini dactilo.

Deoarece cartea era de negăsit în biblioteci, Gheorghe Dinu (Stephan Roll) i-a scris lui Eugen Drăguțescu, la Roma, cerându-i să-i trimită un exemplar, ca unul care o ilustrase, realizînd și un portret autorului. Mihai Șora a vorbit apoi cu prof. Al. Rosetti, rugându-l să scrie o prefață. Acesta s-a achitat prompt și, în scurt timp, prefața a sosit în editură. Ulterior, a ajuns și cartea, prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe, unde Ghiță Dinu avea un bun prieten. Părea că totul era în ordine. Dar, „peste noapte”, au dispărut și cartea, și prefața. În lipsa cărții, nu se putea face nici un fel de confruntare. Au reînceput tatonările pentru aflarea altui exemplar. Practic, ideea reeditării a fost părăsită, temporar, cel puțin. A intervenit apoi reorganizarea editorială din 1969, redactorul-șef și redactorul cărții fiind transferați la alte edituri. Textele lui Stoian Gh. Tudor au fost încredințate lui George Zarafu care, prin 1971, ne-a asigurat că *Hotel Maidan* fusese repus „pe rol”, că soția autorului mai adusesse un număr de pagini și că prof. Rosetti trimisese altă prefață, încurajat de perspectiva re-obținerii unui exemplar al cărții.

În 1974, tocmai când speram să văd cartea în librării, fostul meu coleg, G. Zarafu, mă „informează”: „Nu mai știu nimic. Eu am predat-o pentru viză. Nu cred că se mai publică.” În timpul acesta, prof. Rosetti era invitat la serbările revistei „Săptămâna”, care l-a și premiat, introdus fiind acolo de Liviu Călin, apropiatul său colaborator, dar și al lui Eugen Barbu. G. Zarafu, devenit membru al Asociației Scriitorilor, n-a mai avut de ce să se intereseze de soarta unui scriitor „boem”... și mort, pe deasupra. Între timp, soția lui Stoian Gh. Tudor trecuse și ea la cele veșnice. S-au mai scurs 10 ani. La 12 ianuarie 1984, fostul redactor al cărții, adică subsemnata, obsedat(ă) de straniul caz al acestei cărți – *Hotel Maidan* –, l-a vizitat pe prof. Rosetti acasă, în strada Alexandru Sahia nr. 56, ocazie cu care i-a spus că regretă felul în care s-a renunțat la reeditarea lui Stoian Gh. Tudor.

*Exemplarul deținut de BAR are data Depozitului legal: 1936 și cota: I 133133.

De față cu menajera, care-i aranja o bretea peste cămașă, profesorul, cu obișnuitu-i calm olimpiant, i-a răspuns: „Ați fost neserioși. Să vă fie rușine! Unde este originalul prefetei mele? Unde sunt manuscrisele lui Stoian?” Redactorul – care n-avea nici o vină – s-a retras stânjenit, adresându-i scuze profesorului pentru timpul răpit.

Acel „să vă fie rușine” ar trebui redirecționat către cei care îl „merită”. Cuvine-se măcar întru valorificarea moștenirii literare, dar și ca dublă reparație morală: față de Stoian Gh. Tudor, dar și față de Al. Rosetti, care o văzuse pe văduva lui Stoian Gh. Tudor plângând pe treptele Editurii pentru Literatură, în 1967, de bucurie că se va face lumină în jurul operei soțului ei. Doar așa vom onora memoria savantului care n-a dorit să fie confrate, și sub pământ, cu academicienii măsluiți. Cenușa lui, împrăștiată pe Valea Teleajenului, rămâne simbolul răzvrătirii mute împotriva monstruosului atentat la nimicirea totală a unui scriitor talentat, pe care el îl lansase și pe care a dorit să-l readucă în atenția cititorilor altei epoci.

Să se facă lumină – acum! Mai sunt în viață cei care cunosc direct cazul și care sunt datori să aducă lămuriri și completări. Să spună unde sunt manuscrisele scriitorului, care [manuscrise] ar fi slujit capital la confruntarea cu *Groapa*.

Cât despre *Hotel Maidan* – este evident că face parte din „corpul” acestuia. Cei care au dezvăluit plagiatul din *Incognito* au avut asigurate paza și liniștea – din patru părți. Noi avem un singur paznic: Conștiința. Ea a încercat de șapte ori să spună lumii „asasinatul”. Poate că acum cineva o să aibă urechi de auzit, altfel urmașii de urmași vor fi urmăriți de chinurile lui Stoian Gh. Tudor și ale soției sale, ca și de amărăciunea lui Rosetti. Ochiul lui Cain le va însoțitor.

Fiat lux!

F. MARINCA, 7 nov. 1985

București, 27.8.72.

Dragă Eugene,

Taci ca un sicomor. E bine. Cînd cei care se preună cu linia uită minusculele, majusculele. Ajung la criptograme. Ca tine. Prietenii mai trebuie să fie și citați. În ungherele sufletului unde sî gîfite nesărit.

Nici eu nu-ți scriu. Ca puștiul să fie numai cu palmași în genuflecciușe. Cu steaua nopții ca o sigrenă a insoniei.

Totuși, trimete-mi desenele tale la cartea lui Stoian Tudor. Vreau să o reedităm. Dacă le-ai transcris, fă o copie și pentru viitoarea ediție.

Portretul tău făcut lui Stoian Tudor există și-l reproduc.

Trimete-mi antologia de poezie "Vixit" "Versi în tasta", în care sînt cuprinși și poezi romîni.

Si mai trimete ce crezi tu ca reviste, cărți cu prezente romînești.

(Breve, 22 1970, noiembrie-decembrie, apărută la Neapoli).

Si noi o să-ți trimetea cîte ceva care să te intereseze.

Tai place că nu mi le vei trimete ca să fie o absență a nu știu cărui destin.

Medi fi trimete Leonardu o bluză romîneasă -ie, făcută de ea.

Cu acesta te pup la fel de înflorit ca bluză unei constelații rîuase fără un ban în buzunare.

Chiță

Gh. Dinu, Str. Teodor Ștefănescu 8. București IV. Oficiul 7

(Scrubare cîte rugăci brăgălușe...)

TOPIREA – O FORMĂ INSIDIOASĂ ȘI ODIOASĂ DE PLAGIAT
(și cel mai greu de depistat)

Stoian Gh. Tudor: *Hotel Maidan* [1936]

Eugen Barbu: *Groapa* (1957)

PERSONAJE GENERICI

(după „statut” – comune ambelor cărți)

- hoți
- handicapați fizic și psihic
- prostituate
- negustori
- polițiști (comisari, gardieni, jandarmi)
- copii
- vagabonzi
- diversă lume interlopă
- lucrători
- liceeni

PERSONAJE „METAFORICE” sau „ETNICE”

- Al. Ioan Cuza (la E. Barbu: bodega „La ocaua lui Cuza”)
- greci
- turci
- ruși
- țigani
- ovrei (formă prezentă în ambele romane)

ORGANIZAREA (HOȚILOR) PE FUNCȚII „IERARHICE”

- staroste (p. 20)	- staroste (p. 83 și pe parcurs)
- calfă (p. 100)	- ucenic (p. 146 și pe parcurs)
- golan/i (p. 24, 103)	- golan (p. 161 și pe parcurs)
- liceeanul (p. 25)	- studentul (p. 337)
- „femeie stricată” (Creața) (p. 42)	- curve (p. 255-256 și pe parcurs)
- ciomăgași (p. 113, 115)	- mardeiași (în toată cartea)
- „pește” (conjunctural), p. 42-43)	- codoșul (p. 66 și pe parcurs)
- rectorul (p. 100, 114)	- președintele (p. 262, 264)
- „academicieni” (p. 101),	- pungăși (p. 65 și pe parcurs)
„genii” (p. 126)	
- inspectorul (p. 40)	- șeful (p. 368)
- scriitorul (p. 40, 41)	- guristul (cel care compune
versuri, p. 44)
- asistentul (p. 125)	- argatul (p. 220)

SUPRAPUNERI CVASI-PERFECTE DE NUME (COMPUSE)

și

TITLURI DE CAPITOLE

Stoian Gh. Tudor :

- Grand-Hotel (p. 107)
- Gogu Carambulea (p. 106)
- Marin Voinea Tănase (p. 108)
- Moartea câinelui turbat (p. 119)
- Academia de pungășie (p. 99)
- Caimatei (semnătură, p. 77)

Eugen Barbu :

- Hotel Nord, Hotel Tranzit (p. 143)
- Fane Carambol (p. 235 și pe parcurs)
- Marin Pisică (p. 242)
- Moartea lui Marin Pisică (ibid.)
- La pârnaie (p. 275)
- Caimata (pușcărie)

După cum se poate constata, cel puțin un nume propriu din *Hotel Maidan* – (Gogu) Carambulea – are corespondent cvasi-identific în *Groapa* (p. 235): „Nea Fane, [...] de-i mai zicea și *Carambol...*”. Ce mi-e Gogu, ce mi-e Fane, ca să nu mai vorbim de Carambulea-Carambol.

MAIDANUL și OAMENII LUI

(E.B. își însușește descrierea peisajului, înlocuind hotel Maidan cu denumirea Cuțarida, schimbând cuvintele și expresiile)

- „...hotel Maidan își schimba fața...” (p. 9)	- „Maidanul își schimba culoarea.” (p. 11)
- „...pajiște mai mult lungă decât lată” (p. 9)	- „...drumurile se lăteau.” (p. 265)
- „creșteau înalt diferite buruieni rele.” (p. 9)	- „...care străbătea burta de buruieni uscate.” (p. 11)
- „cioturile argiloase ale malurilor...” (p. 14)	- „...spre malurile de lut ale gropii.” (ibid.)
- „...mirosea a pește putred.” (p. 22)	- „Mirosea a paie putrede...” (p. 22, aceeași ca la St. Gh. T. !)
- „...când o zăpadă albi împrejurimile cu hotel Maidan.” (ibidem)	- „Peste Cuțarida se așternea o pulbere albă.” (p. 12)
- „...născuse un copil din flori, pe care apoi l-a aruncat împachetat în șanț...” (p. 43)	- „...lepădau copiii prin șanțurile Cuțaridei.” (p. 9)
- „Dreptatea noastră s-a isprăvit.” (e vorba de numărătoarea banilor)	- „Bă, dacă dreptatea ar fi o sârmă, aș îndrepta-o eu !” (p. 235, exact în spiritul ideii)
- „Prețul dreptății noastre începe de la câțiva lei.” (p. 106)	

COINCIDENȚE ÎN DESFĂȘURAREA ACȚIUNILOR SECUNDARE

- bătaie între câini și pisici (p. 32)	- bătaie între câini și pisici (p. 271)
- moare un câine (p. 33)	- moare un câine (p. 273-274)
- cotoi tobă de gras (p. 32)	- cotoi vârgat (p. 271)
- cotoiul miaună (p. 33)	- aici, cotoiul chiar miaună:
„Miaaaaauu... Miaaaaauuuuu!” (p. 271)
- cântă lăutari la cobză	- cântă lăutari la cobză
- hoții fură și vând	- și aici, hoții fură și vând
- pe parcursul romanului, se pune condiția talentului de a fura cai	- la E.B., se fură <i>deja</i> cai (p. 72-74)

- se încinge o luptă între vagabonzi și turcii... constănțeni (există și un grec) (p. 111-112)
- hoții pleacă în port, la cumpărături (p. 26)
- aici, turcii sunt înlocuiți cu grecii, dar apar și turci (deci, joc invers) (p. 244)
- hoții pleacă în obor, la cumpărături (p. 80)

IDEI IDENTICE

Capitolul cu motoul: „Voi fi mândru de umbra mea” (*Hotel Maidan*, p. 50-63) se regăsește în capitolul „Ramazanul” din *Groapa* (p. 184-205):

- E iarnă, se descrie sărbătoarea Crăciunului. Hoții plănuiesc să fure dintr-o biserică, apoi să meargă la o femeie ușoară. Discuții despre Dumnezeu. Se face „filosofia” cuvântului *stomac* (devenit la E.B. *ramazan*).
- „Îi Crăciunul omenirii... E ziua, una pe an, când se naște Domnul nostru Iisus [...]; îngerașii cântau, vitele răgeau, o femeie gemea și minunea s-a întâmplat.” (p. 56)
- „Căminul vostru-i piața [...];” „...mâncați peștele bălților [...], vă îndestulați cu pâinea Bărăganului...” (p. 24)
- „Luna frumoasă lustruia zăpada...” (p. 51)
- Hoții sunt anchetați la sediul poliției. (p. 64-66)
- *Academia de pungășie* (A.D.P.) și „principiile” după care funcționează ea (p. 99-101)
- „...Cine merge la Constanța...” (p. 128)
- se anunță dispariția spațiului numit „hotel Maidan”, care a stat la baza scrierii cărții (*Hotelul sub târnăcop și lopată*, p. 128)
- Și aici e iarnă, vine Crăciunul, se discută despre Dumnezeu. Hoții vor să fure dintr-o biserică, apoi să se ducă la o văduvă. „Filosofie” în jurul cuvântului *ramazan*.
- „Christos nu se mai văzuse și pe Marin Piscică îl înconjurase o gloată de vitișoare care suflau cu boturile lor pe mâinile sale.” (p. 243)
- „Ce ne trebuie nouă casă? [...]” „Nu ne costă nimic, mâncare pă gratis, somn pă gratis.” (p. 185)
- „...Luna se ridicase deasupra și le lumina fețele...” (p. 186)
- Și aici are loc anchetarea hoților la poliție. (p. 294-304)
- descrierea „ciordelilor” în mahalaua Grantului (p. 160)
- „Șina Constanței era aproape.” (p. 273)
- „groapa lui Ouatu”, mobilul scrierii cărții, a dispărut și ea, nu-i așa?

Concluzii: Vocabularul celor doi scriitori este aproape identic. La Barbu este mai violent colorat și mai „bogat” în trivialități. Mirosurile, invocarea lui Dumnezeu, descrierea „gropii lui Ouatu”, atmosfera târgului, forfota străzilor sunt aceleași. Cu singura deosebire că stilul lui Stoian Gh. Tudor este mai „elevat”, mai filosofat și mai cald.

Cele mai multe coincidențe privind numele proprii, cadrul general, desfășurarea acțiunii se regăsesc în capitolul-mostră *Moartea lui Marin Piscică* (la St. Gh. T. sunt caftiți niște turci, la E. B. sunt bătute niște vite. Deci „urmașii” au avut cunoștință de existența romanului).

Acolo unde nu coincide litera, coincide spiritul ideii și unde nu se potrivește perfect nici una din ele, se va fi potrivit textul manuscriselor, dispărute *mult* după moartea scriitorului.

Dosar întocmit de: **Theodor ROGIN**
[Tudor-George Pereverza]